

IVAN MIRNIK

Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
HR – 10000 ZAGREB
imirnik@amz.hr

TRAGOVI SKUPNIH NALAZA ZLATNOG RIMSKOG CARSKOG NOVCA IZ SLAVONIJE U NUMIZMATIČKOJ ZBIRCI ARHEOLOŠKOG MUZEJA U ZAGREBU

UDC 737.122.1 (36:439.24:497.5)
Stručni rad

Pisac upozorava na nekoliko rimskih carskih zlatnika, nađenih u Slavoniji, izvorno po svoj prilici na skupu. Ostave su odmah po nalasku raspršene. Riječ je o jednom novcu Elagabala, nađenom u Osijeku 1897., dva rijetka aurea Magnencija iz Čepina te o jednoj ili dvije raspršene ostave iz Vinkovaca, u kojima je bilo zlatnika Konstantina I., Krispa i Konstancija II. Novac je obrađen s pomoću računalnog programa NUMIZ (Numizmatični kabinet, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana).

Kako to već oduvijek biva, rijetki su skupni nalazi novca koji u svojem većem dijelu dospiju u muzeje, u ruke stručnjaka numizmatičara, a još su rjeđi slučajevi kad se takvo jedno novčano blago može proučiti u cijelosti. Naročito je problematična sačuvanost skupnih nalaza zlatnog novca, bez obzira na vrijeme iz kojeg on potječe. Jednom smo već upoznali znanstvenu javnost s nekim ostacima skupnih nalaza zlatnog srednjovjekovnog i novijeg novca (MIRNIK 1994). Pregledavajući Numizmatičku zbirku Arheološkog muzeja u Zagrebu, odabrali smo malobrojne primjerke aurea, odnosno solida, koji su ostaci triju, možda čak i četiriju skupnih nalaza rimskog carskog novca.

Tako se u Zagrebu čuva jedan primjerak aurea cara Elagabala (218.–222.) iz skupnog nalaza zlatnog i srebrnog novca, nakita i grumenja bronce do kojeg je došlo u proljeće 1897. god. prigodom popravka pločnika na Trgu bana Josipa Jelačića u Donjem gradu u Osijeku (CELESTIN 1897; 1899; MIRNIK 1981: 67, 199; GÖRICKE-LUKIĆ 1997: 45, 49, 54). Lijepi zlatni prsten imao je uloženi intaglio od ahata s prikazom Jupiterova orla. Aurei su pak iskovani za vladanja Elagabala (7 primjeraka + 1) i Aleksandra Severa (222.–235.: 4 primjerka), a denari potječu iz vladanja Gordijana III. (238.–244.). Dio te ostave posjedovao je vrlo kratko vrijeme poznati osječki numizmatičar sakupljač Karlo Franjo Nuber (*1872 +1935) te ga je poklonio Muzeju Slavonije dana 12. IV. 1897. god. Skupni je nalaz objelodanio Vjekoslav Celestin (*1861 +1936). U Muzeju Slavonije čuvaju se sljedeći aurei iz prethodno spomenute ostave: Elagabalus (RIC 25, 37 – 2 primjerka, 39, 57, 121) i Alexander Severus (RIC 4, 6, 159).

O ostalim, pretpostavljenim, nalazima na skupu nemamo podataka. Za dva primjerka rijetkog zlatnog novca Magnencija (vladao od kolovoza 350. do 11. kolovoza 353.), brata Decencijeva (proljeće 351. – 18. kolovoza 353.), zabilježeno je da su nađeni u Čepinu, ne zna se kada, no u svakom slučaju prije 1912. god., jer su u sastav Zagrebačke zbirke ušli 1912. god. skupa sa značajnom numizmatičkom zbirkom Oskara Frimla Antunovića iz Osijeka.

Treća skupina solida gotovo iz istog vremena potječe iz Vinkovaca. Riječ je o po jednom solidu Konstantina I. (306./7.–337.), Krispa (–326.) i dva primjerka solida Konstancija II. (323.–361.). Konstantinov zlatnik također je nabavljen skupa s Frimlovom zbirkom 1912. god., Krispov solid i jedan zlatnik Konstancija II. poklonila je Muzeju Imovna općina u Vinkovcima 1901. god., a drugi solid Konstancija II. otkupljen je 1909. od Jakoba Wendlinga. Samo je za posljednji primjerak novca zabilježeno da je iskopan kod vinkovačkog vatrogasnog tornja, no ne zna se kada. Stoga, ukoliko je riječ o jednom skupnom nalazu solida, do toga je svakako došlo prije 1901. god.

KATALOG

Osijek, 1897.

Nađeno u proljeće 1897., prigodom popravka pločnika. Više zlatnika i srebrnika, prsten s gemom, komad zlata. Celestin 1897; 1899

Elagabalus (218.–222.)

1 Au b.g. (218.–222.) Rom C. 5
RIC 57

1 Av.: IMPANTONINVSPIVSAVG. Pop.: lovorom ovjenčano, u oklopu I plaštu, nad. Bk. Rv.: ADVENTV SAVGVSTI; Elagabal, na konju, jaši nal.; podiže d., u lj. drži koplje. Bk. Ogreben. Pol. kal.: 1. T.: 6.35g. Dim.: Ø 21mm. 538:ZAG C18811. Celestin 1899,1. Cohen IV, 323,5; RIC IV,2: 32,57.

Čepin, prije 1912.

Magnentius (350.–353.)

1 Sol b.g.(350.–351.) Rom C. 1 iza RP
RIC 168

2 Sol b.g.(351.) Aq C. 48 SMAQ
RIC 134

---

1 Av.: DN MAGNEN – TIVSPFAVG. Pop.: gologlavo, u oklopu i plaštu, nad. Bk. Rv.: BISRES-TITVTALIBERTAS; Victoria, stoji l. nad.; d. Libertas, stoji d. nal., u lj. koso drži skeptar; između sebe drže koplje s nataknutim trofejem. Bk. Vrlo lijepo sačuvan. Pol. kal.: 6. T.: 4.51g. Dim.: 21x23mm. 538:ZAG C18819. Cohen VIII,9,1 iza; RIC VIII, 261,168.

2 Av.: DN MAGNEN – TIVSPFAVG. Pop.: gologlavo, u oklopu i plaštu, nad. Bk. Rv.: VICTORIA AVGLIBEROMANOR; l. Victoria, stoji nad.; d. Nal. stoji Libertas sa skeptrom u lj.; između sebe drže koplje s nataknutim trofejem. Bk. Vrlo lijepo sačuvan. Pol. kal.: 1. T.: 4.32g. Dim.: 21x22mm. 538:ZAG C18820. Cohen VIII, 15,48; RIC VIII, 327,134.

Vinkovci

Constantinus I. (306./7.–337.)

1 Sol b.g.(310.–313.) Tre C. 148 PTR
RIC 810

(Crispus)

2 Sol b.g.(319.) Sis C. – SIS
RIC –

Constantius II. (337.–361.)

3 Sol b.g.(351.–355.) Con C. 116 CONS
RIC 96

---

1 538:ZAG C18814. Av.: CONSTAN – TINVSPFAVG. Pop.: lovorom ovjenčana glava, nad. Bk. Rv.: FELICITASREIPUBLICAE; Constantinus I., sjedi nal., na podiju, ukrašenom girlandama; l. i d. po jedan časnik s po dva koplja; dolje l. tri nad. klečeća lika. Bk. T.: 4,43g. Dim.: Ø 17mm. Cohen VII, 245,148; RIC VI, 221,810. Odlično sačuvan.

2 538:ZAG C16181. Av.: IVLCRISPVSNOBCAES. Pop.: lovorom ovjenčano, u oklopu i plaštu, nad. Bk. Rv.: VICTORIAE AETERNAE; Viktorija stoji nad., na ari drži štit s VOT/XX; dolje l. zarobljenik. Bk. T.: 4,52g. Dim.: Ø 20mm. Vrlo lijepo sačuvan.

3 538:ZAG C20173. Av.: FLIVLCONSTAN – TIVSPERPAVG. Pop.: sa šljemom, s krijestom, u oklopu i plaštu, licem; u d. preko d. ramena drži koplje; u lj. ovalni štit s prikazom cara na konju nal., kako probada neprijatelja na tlu. Bk. Rv.: GLORIA – REI – PVBLICAE; Roma l., nad., i Constantinopolis, d. nal. sjede na prijestoljima; Roma licem, Constantinopolis nal.; između sebe drže ovalni štit s VOT/XXX/MVLT/XXXX; Roma drži u lj. koplje; Constantinopolis u lj. skeptar; postavlja d. nogu na provu broda. Bk. T.: 4,41g. Dim.: Ø 21mm. Cohen VII: 458,116; RIC VIII: 455,96. Odlično sačuvan.

Vinkovci – Vatrogasni toranj

Constantius II. (337.–361.)

1 Sol b.g.(351.–355.) Nic C. 112 SMNT
RIC 74

---

1 538:ZAG C20170. Av.: FLIVLCONSTAN – TIVSPERPAVG. Pop.: sa šljemom s perjanicom, u oklopu i plaštu, licem; u d. preko d. ramena drži koplje; u lj. štit s prikazom cara kako napada barbara na tlu, nal. Bk. Rv.: GLORIA – REI – VBLICAE; Roma i Constantinopolis, sjede jedna nasuprot druge; drže ovalni štit s VOT/XXX/MVLT/XXXX; Roma drži koplje u l.; Constantino-polis žezlo u lj., te polaže nogu na provu broda. Bk. T.: 4,31g. Dim.: Ø 21mm. Cohen VII, 457,112; RIC VIII, 477,74. Vrlo lijepo sačuvan.

LITERATURA

CELESTIN, V. 1897 – Nalazak zlatnih novaca u Osijeku. *GZM*, 9/1987, 4: 497–500.

CELESTIN, V. 1899 – Goldmünzenfund in Essegg. *WMBH*, 6/1899: 525–526.

COHEN, H. 1880–1892 – *Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain communément appelées médailles impériales*², I–VIII. Londres 1880–1892. (=Coh.)

GÖRICKE-LUKIĆ, H.

– 1987. Kronologija razvoja Numizmatičkog odjela Muzeja Slavonije (1877–1914). Zusammenfassung: Kronologie der Entwicklung der Numismatischen Abteilung des Museum Slavoniens (1877–1914). *OZ*, 18–19/1987: 89–114.

– 1997. Rimski zlatni novac u Muzeju Slavonije u Osijeku. Summary: Roman gold coins in the Museum of Slavonia in Osijel. *OZ*, 22–23/1997: 45–70.

– 1997a. GÖRICKE-LUKIĆ, Hermine. Numizmatički odjel. *Muzej Slavonije Osijek 1877.–1997. Blago Muzeja Slavonije*. Osijek, 1997: 95–115.

MIRNIK 1981 – Coin hoards in Yugoslavia. *British Archaeological Reports, International Series* (Oxford), 95, 1981.

MIRNIK 1994 – Tragovi skupnih nalaza zlatnika Srednjeg i Novog vijeka u Arheološkome muzeju u Zagrebu. Summary: Traces of several mediaeval and modern gold coin hoards in the Zagreb Archaeological Museum. *Numizmatičke vijesti* (Zagreb), 36/1994, 47: 43–49.

SUTHERLAND, C.H.V. – A.R.G. CARSON 1968 – *The Roman Imperial Coinage*, VI *From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313)*. London 1968. (=RIC VI)

SUTHERLAND, C.H.V. – A.R.G. CARSON 1968 – *The Roman Imperial Coinage*, VIII *The family of Constantine I A.D. 337–364*. London 1968. (=RIC VIII)

SYDENHAM, E. – C.H.V. SUTHERLAND 1968 – *The Roman Imperial Coinage*, IV – 2. *Macrinus to Pupienus*. London, 1968. (=RIC IV,2)

SUMMARY

TRACES OF HOARDS OF ROMAN IMPERIAL GOLD COINS FROM SLAVONIA IN THE
ZAGREB ARCHAEOLOGICAL MUSEUM NUMISMATIC COLLECTION

As usually happens, coin hoards rarely reach a museum in their complete and pristine state to be seen and studied by experts. The most problematic are of course hoards containing gold coins of any period. Some time ago remnants of hoards of mediaeval and more recent gold coins were brought to the attention of scholarly circles (MIRNIK 1994). Going through the Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection scarce specimens of Roman Imperial gold coins from three or even four hoards excavated in Slavonia have been selected for this paper.

Thus for instance there is an aureus struck under Elagabalus (218–222) which belonged to a treasure trove discovered in Osijek (*Mursa*) in the spring of 1897, in the Banus Josip Jelačić Square in the Lower Town when the pavement was repaired. The hoard consisted of gold coins of Elagabalus (7 + 1 specimens) and Alexander Severus (222–235; 4 specimens), and silver coins of Gordianus III (238–244), a beautiful gold ring with an agate intaglio representing Jupiter's eagle and a gold nugget (CELESTIN 1897; 1899; MIRNIK 1981: 67, 199; GÖRICKE-LUKIĆ 1997: 45, 49, 54). The surviving part of the hoard was for a short time owned by the well-known Osijek collector Carl Franz Nuber (*1872 +1935), who presented it to the Slavonian Museum on April 12, 1897. It was first published by Vjekoslav Celestin (*1861 +1936). In the Slavonian Museum in Osijek are the following aurei from this hoard (RIC 25, 37 – 2 specimens, 39, 57, 121) and Alexander Severus (RIC 4, 6, 159)

There are no details about the other assumed coin hoards. The two rare gold coins struck under Magnentius (reigned from August 350 to August 11, 353), the brother of Decentius (spring 351 – August 18, 353), are only known to have found at Čepin, one does not know when or under what circumstances, but it must have been before 1912, when they were bought for the Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection together with the considerable coin collection owned by Oskar Antunović Friml of Osijek.

The third small number of almost contemporary solidi came from Vinkovci (*Cibalae*): one solidus of Constantine I (306/7–337), one of Crispus (–326) and two solidi of Constantius II (323–361). Constantine's gold coin entered the Zagreb collection as part of the Friml Collection in 1912; the solidus of Crispus and one solidus of Constantius II were presented to the Museum from the Vinkovci community property in 1901, the second solidus struck under Constantius II was purchased in 1909 from Jakob Wendling. The last was noted to have been found close to the Vinkovci water tower, but we lack the date and circumstances. Therefore, if we consider these coins as remnants of a dispersed hoard, it must have been unearthed before 1901.

Rukopis primljen: 10. VI. 2009.
Rukopis prihvaćen: 13. VI. 2009.